

De splitsing van Kennemerland

“De Velsers bosschen hebben veel van hun schoon verloren, sedert de doorgraving van het Amsterdamsche zeekanaal. De stilte en de eenzaamheid ontbreken er meer en meer; de fraaiste hoogsten zijn geslecht. Het liefelijke, zwijgende rijk der planten moet plaats maken voor dat van den woelenden en tierenden mensch.” F.W. VAN EEDEN, 1886

Wat op de ontwerpkaart van het Noordzeekanaal uit 1853 nog redelijk ingetogen oogde, groeide in de jaren daarna uit tot een verwoestende ingreep. Kennemerland is erdoor gesplitst en op een merkwaardige wijze ook verenigd; van de hoogste toppen bij Schoorl tot bijna 70 kilometer zuidwaarts bij Vogelenzang: een skyline van stof, gas en stoom.

Kennemerland nabij Velsen heette vroeger ook wel ‘Holland op zijn Smalst’ en was van oudsher het smalste deel van de provincie. Het lag ten westen van het toenmalige IJ en haar uitloper: het Wijkmeer. Het gebied was in de middeleeuwen de betrouwbare, vaste verbindingstrook langs de kust en daardoor ook militair-strategisch zeer belangrijk. Hier liepen de Heerewegen langs en hier lag Nederlands grootste duinvallei: de Breesaap, een oud en ongekend fraai landbouwgebied.

Al in de 17e eeuw bestonden er plannen om Amsterdam van een kanaal richting Noordzee te voorzien, zoals het ‘Concept om Suyt en Noort-Holland door een kanaal aan de Breesaep water te doen loozen’ van Jan Pietersz. Dou uit 1628. Door de vele ondiepten in de

Zuiderzee was Amsterdam namelijk voor de steeds grotere schepen steeds moeilijker bereikbaar. Tussen 1865 en 1876 werd het kanaal gegraven door een Engels bedrijf. Technische ontwikkelingen, zoals de stoommachine, maakten dit mogelijk. Engelse technici kwamen jarenlang hier werken. Enkelen, die tijdens de werkzaamheden omkwamen, liggen begraven bij de oude Engelmunduskerk in Velsen.

Bij de aanleg van het Noordzeekanaal is de 15e-eeuwse Breesaap in tweeën gedeeld. Vervolgens zijn de twee helften door verdroging, de opkomst van IJmuiden en van de Hoogovens (1918) ten onder gegaan. De laatste bewoners vertrokken rond 1930. In IJmuiden resteren een randje plantsoen langs het kanaal en een duintje met daarop de watertoren.

Muntvondst die tevoorschijn kwam bij de aanleg van de sluisen

Ontwerpkaart Noordzeekanaal 1853, het kanaal als dun streepje door het duin

Archeologie

Het kanaal, de staalfabrieken en oorlogsgeweld degradeerden Velsen en Beverwijk tot verrommelde nederzettingen. Open duin en cultuurlandschap maakten plaats voor allerlei bebouwing. De weinige overgebleven buitenplaatsen en landgoederen boetten in aan uitstraling. Door graafwerkzaamheden en de aanleg van sluisen daalde het waterpeil in de omgeving met 8 meter, waardoor duinen tot kilometers ver verdroogden. Het bodemarchief met archeologische resten van bronstijd tot middeleeuwen ging open en kon plaatselijk door amateurarcheologen worden beschreven, maar het overgrote deel werd ongezien vergraven en ging verloren.

Bij de aanleg van de Zuidersluis bij IJmuiden kwam een vroegmiddeleeuwse goudschat te voorschijn; de enige van de Noordhollandse kust. Deze schat bestaat uit zeventien gouden munten waarvan de vroegste uit het jaar 575 dateren. De munten komen uit Constantinopel, Hongarije, Trier en Zuid-Frankrijk. Deze exotische herkomst kan er bijvoorbeeld op wijzen dat ze het bezit waren van een Friese huurling, die in Frankische dienst heeft gevochten voor een Merovingische vorst in het zuiden van Frankrijk. Het is een van de vele signalen van het archeologische belang van Velsen in de regio – eerst als kern van een aanvankelijk Fries en vervolgens Frankisch koningsgoed, later een kern van het bezit van de Graven van Holland.

Natuur en de splitsing: bottleneck en nieuwe soorten

Migratie over het Noordzeekanaal is voor veel plant- en diersoorten vrijwel onmogelijk geworden. De, verder zo intacte, noord-zuidverbinding langs de kust bevat hier een ecologische barrière. De uitwisseling van populaties is hierdoor verstoord, één van de redenen waarom veel vinders en karakteristieke duininsecten en de daarvan levende vogels het moeilijk hebben. Van de, onlangs verschenen, boommarters in Zuid-Kennemerland is bekend dat er eentje naar het noorden trok en de Velsertunnel nam, waar het dier werd doodgedood. Inmiddels is de sprong noordwaarts toch geslaagd.

Er verscheen door de splitsing ook nieuwe natuur. Door de verlengde pieren ontstond, onvoorzien, het Kennemerstrand met een buitengewone flora en fauna. De pieren zijn trekpleisters voor zeevogels en vogelaars. In het brakke water verscheen het zeldzame zuiderzeekrabje. En ergens hoog op een schoorsteen broedt al jaren een slechtvalk. Zover het oog vanaf zijn hoge uitkijkpost reikt, stroopt dit dier de duinen af op zoek naar prooi, om zijn jongen mee groot te brengen. Eén van die jongen is in 2008 een hoogspanningsmast bij Haarlemmerliede gaan bewonen.

Zuiderzeekrabje

Slechtvalk

Luchtfoto van IJmond na alle verbredingen

NOORD-ZEE-HAVEN EN KANAAL VOOR AMSTERDAM

CENERAAL PLAN DER ONTWERPEN WERKEN

BESTAANDE IN HET MAKEN VAN EEN KANAAL EN HAVEN EN HET DROOGMAKEN VAN HET Y.

door Bland W. Croker en Charles Dorn, Civil Engineers.

PLI.

